

A 50 ANYS DEL TRACTAT DE ROMA: EUROPA AVUI

Rossana Rossanda

25/03/2007

www.sinpermiso.info

Què és avui Europa? És un espai de lliure mercat amb moneda única, governat per un banc central autònom dels estats amb el subsidi d'una Comissió que vigila per la llibertat, concurrència i competitivitat empresarials. No és altra cosa. Ni tan sols, en el seu ple sentit, una zona de "lliure circulació de capitals, mercaderies i persones", perquè això últim és objecte de discussió: qui són les "persones" que gaudeixen de llibertat de circulació? D'altra banda, mentre la zona euro està ben definida, la Unió Europea ara comprèn 27 estats (molts vinguts de cop després de la caiguda de la URSS), part dels quals encara estan a la llista d'espera pel que fa a l'euro. La UE tampoc cobreix el continent que en els atlas geogràfics es defineix com a Europa; li falten sobretot els Balcans i Rússia, mentre truca a la porta una Turquia que no és, geogràficament parlant, part d'Europa, i algú proposa a Israel -el mateix-, que, tot i així, no truca a la porta.

Aquesta zona està regulada per una única llei comú, encara en vigor: el tractat de Maastricht de 1992, després modestament alterat a Amsterdam, i per criteris d'estabilitat (és a dir, per un rígid monetarisme). El feix de tractats, declaracions i vel·leïtats que en el nou mil·lenni ha estat acoblat, sota la presidència de Valéry Giscard d'Estaing, per 62 experts nomenats pels governs, i que hauria d'haver-li donat, ja fos com a cosa feta, una Constitució -és a dir, una fisonomia ideal i política- actualment està en situació de moratòria perquè fou rebutjat fa dos anys per ambdós referèndums a França i Holanda, que eren estats fundadors. De fet, altres governs, començant per l'altre gran patrocinador, Alemanya, s'abstingueren prudentment de sotmetre'l a referèndum popular: es votà, com a molt, per majoria parlamentària, i se'n guardaren prou els parlaments de dedicar amplis debats i d'implicar a partits i a electors, i molt menys als "pobles" evocats conforme a la tan generosa com vaga fórmula del projecte per "Una altra Europa" del Fòrum Social europeu.

Una resta de decència ha impedit que el conjunt seguís endavant tot i el no de França i d'Holanda. Tant funciona la criatura monetària -fi en sí mateixa-, que en els nostres dies no és poc, i inclús és allò essencial. No es preocupa majorment sinó del creixement, i menys que menys del model social i de la seva cohesió, i deixa un modest marge de maniobres als estats. Encara menys al valetudinari Parlament europeu, dotat de poders força escassos. I pel que fa al coordinador de la política exterior i de seguretat, l'anomenat senyor PESC, Javier Solana, és un fidel recomanador d'això i d'allò, que pot, o no, ser escoltat. No s'arribarà a un engalanament constitucional pròpiament dit fins que les properes eleccions esclareixin la incògnita de la presidència de la República francesa, si socialista o de dretes. (França i Alemanya han estat de fet l'eix i

l'ànima -si es pot parlar d'ànima- del coàgul). Si vencen els socialistes, és versemblant que no sols governs i parlaments siguin consultats sobre un projecte refet. Si venç la dreta de Sarkozy, ja s'ha anunciat que, després d'una enèrgica poda, el Tractat serà sols sotmès, a tota velocitat, a la majoria parlamentària.

Surt aquests dies, i serà presentat demà a Roma, el treball de Luciana Castellina (Cinquanta anys d'Europa. Una lectura no retòrica, Utet Editore), que descriu l'itinerari d'aquest procés confús. És un treball preciós, perquè se'n sap poc d'això, encara que se'n declama i se'n proclama molt en les seues oficials. Mai Europa ha despertat una passió popular, ni s'ha buscat excitar-la per part dels seus, diguem-ho així, constructors. Per la qual cosa, quan els ciutadans es veuen forçats a pronunciar-se, com a les eleccions al Parlament europeu, s'expressen amb diverses desconfiances i moderada participació. Les fanfàrries que acompanyaran al cinquantè aniversari del Tractat de Roma ajuntaran vaguetats, que no veritats, perquè tot es pot dir, tret que s'ha tractat d'un procés lent i difícil però coherent amb sí mateix des dels seus orígens fins l'actual aterratge.

Perquè s'ha tractat d'un aterratge, representa quelcom no fàcilment reversible. Luciana Castellana assenyala molt bé les etapes, ja sigui al reconstruir la successió d'aproximacions, abraçades, ruptures entre governs segons les variacions de l'escenari internacional de la segona meitat del segle XX i en les acceleracions del tercer mil·lenni, ja sigui en les mutacions experimentades per la subjectivitat dels protagonistes, analitzats a la segona part del volum per nacions i corrents polítiques. És cert que l'aterratge no realitza l'ideal de Spinelli i del seu grup d'amics -tardament incorporats al cercle d'aliats del PCI-, que havien nascut com a reacció a les dues guerres mundials. Una Europa federal hauria acabat amb els sagnants conflictes entre països que havien marcat des de sempre el camí europeu, i sobretot, amb les ferotges aventures del feixisme i el nazisme, crescuts en sòl europeu als anys vint i trenta, que havien portat al més devastador conflicte de la història de la humanitat.

Però, súbitament, la Guerra Freda va fer prevaler, entre els aliats que havien derrotat a Mussolini i a Hitler, i entre els partits anteriors a la Resistència o nascuts amb ella, la necessitat d'optar entre el camp atlàntic, que s'anava organitzant amb institucions supranacionals, i el camp de la URSS, que s'havia estès a les anomenades democràcies populars. Europa fou el terreny del xoc o enfrontament: l'ex-Tercer Reich, nascut de la derrota i dividit en quatre zones d'ocupació, quedaria dividit en dos, entre la República Federal alemanya a l'Oest i la República Democràtica a l'Est, una sota el paraigües atlàntic, l'altre sota el de la URSS. Enmig, territori sempre a punt de propiciar l'incendi, Berlin. I així hauria seguit, si la Ostpolitik de Brandt no hagués portat inopinadament amb sí un espiral de pacificació. Però la crisi de la URSS i del seu camp ja estava més que madura, podrida, i portaria en pocs anys a la caiguda del Mur de Berlin i a la fi de l'experiència soviètica.

Castellina destaca la intervenció americana a l'hora d'afavorir els primers passos cap a una unitat europea, concebuda com a baluard, també militar, contra la Unió Soviètica, fent esment a una Alemanya rearmada. En total, una

estratègia paral·lela a la de l'Aliança Atlàntica que prenia cos al 1949. Això ja alterava totalment la idea del moviment federalista de Spinelli: però un objectiu militar, que no podia deixar d'incloure a Alemanya, havia de xocar amb moltes desconfiances en un continent escarmentat pel nazisme, mentre que el Pla Marshall no en va provocar cap, més aviat un viu agraïment cap als EUA. I la idea d'algun tipus d'unificació europea, que encara no podia qualificar-se d'explícitament liberal, resultava ben acollida, perquè feia front a la presència d'alguns poderosos partits comunistes, l'italià i el francès, que sortien de la Resistència reforçats en el seu prestigi i que eren més temuts com a organitzadors del conflicte social intern que com a llarga mà de Moscou. De fet, mentre les propostes de la CED i de la UEO s'obrien camí sols molt fatigosament, al 1951 es donava la primera forma de relació estreta continental entre els sis països històrics -França, Alemanya, Itàlia, Holanda, Bèlgica i Luxemburg-: aquella Comunitat europea del carbó i de l'acer (CECA) que no sols va representar la posada en comú dels dos productes que tiraven de la llarga postguerra, sinó que va comportar una primera i brutal divisió del treball, privant a Itàlia de la seva gran siderúrgia i a França i a Bèlgica dels seus imponents charbonnages, amb conseqüències socials agudes.

Els passos successius, no sense anades i tornades. I no abans d'un retrobament total, també simbòlic, entre França i Alemanya, que -disposades a agafar les regnes a dues mans, ja que cap de les dues podia fer-ho sola- s'abraçaren solemnement en les persones de Kohl i Mitterrand. Tal com pot llegir-se en la precisa reconstrucció de Castellana, són centenars els acords, els tractats més o menys duradors, les trobades també amb forces no continentals, les taules amb presències diverses, d'acord als humors i a les susceptibilitats nacionals, però es ben recognoscible la ruta que portà al govern del mercat i a fiar l'estat supranacional a la moneda. Ni una cosa ni l'altra haurien estat possibles sense la caiguda de la URSS i el canvi de ruta dels sindicats i dels partits comunistes occidentals.

Aquests, acusats de ser antieuropeus per obeir a Stalin, ho van ser davant les manifestes pèrdues del pes contractual dels treballadors que venien dels elements de la enginyeria liberal que sortiren de la discussió sobre la "crisi fiscal de l'estat social", que penetrà inopinadament en sectors insospitats de l'esquerra i va ser un potent ariet per fer-lo saltar. Si l'Europa moderna tenia una característica inconfusible, el paper desenvolupat pel conflicte social, que després de la Revolució francesa havia quedat com una dialèctica oberta. Pels cervells governatius que pilotaren sempre el camí cap a una o altra forma d'unió, estava tancada. I la Comissió exigeix valerosament cada dos dies la demolició d'un conjunt de drets i proteccions socials bastant robustes al Regne Unit, a França, a l'Alemanya i a la Itàlia postbèl·liques. Del doble atribut clàssic de la sobirania, disposar d'un exèrcit i emprar una moneda, el segon ha guanyat. Pel que fa a les armes, els estats europeus han preferit posar-se, sense estar-hi obligats, sota el paraigües de la OTAN, l'article 5 de la qual, com recorda Isidoro Mortellaro, ni tan sols ara els obliga fins el punt que es pretén (per exemple, respecte a la base de Vicenza). França encara es manté fora de la OTAN.

Tal és, sumàriament, la història d'Europa que, en el marc de les relacions Est-Oest i, després de 1989, en el de la globalització i la dominació americana, es llegeix en els trajectes cap a la Unió Europea. La seva acceleració té tres noms -Delors, Santer i Prodi-, i l'euro, juntament amb el Tractat de Maastricht i el pacte d'estabilitat, constitueix la veritable corona de l'orer aconseguida pel centrisme continental. I aconseguida sense fatiga, ja que l'esquerra ha deixat d'existir. Per a res revolucionària a Europa des de 1945 en endavant, va ser fermament reformista en el sentit de que encara tenia obert el conflicte entre les classes, amb perspectives de mediació per dalt o per baix. Qui avui encara apunta a això, es fa reu de l'acusació de sobiranisme o proteccionisme, nom sota el que cau qualsevol intent de protecció dels propis ciutadans, com recorda Fitoussi, quelcom que sols es consent, i per molt, als EUA. Dir antieuropeu, escriu Luciana Castellana, és avui un insult sagnant, la insinuació sagnant més comú.

Ha estat antieuropea l'esquerra italiana? Sí; ha desconfiat de la manera en que s'anava perfilant Europa. No perquè estigués enamorada del propi estat, de la pròpia nació o de la pròpia ètnia. Entre els seus múltiples defectes, no s'hi troba aquest. Sinó perquè estava persuadida de que un superestat europeu no hauria assegurat els drets socials que ella mateixa havia inscrit en la Constitució de 1948. Com de fet no han sigut assegurats, o han resultat deslleigits i pràcticament inexigibles.

Es pot observar que, fins i tot sense l'ingrés a Europa i a la zona euro, hauria resultat ardu defensar-los: se'ns requereix l'anul·lament de la primera part de la Constitució, i en posicions polítiques no precisament petites: perquè el primat de l'empresa, amb relativa concurrència i competitivitat, i pels assalariats, flexibilitat i precarització, és un tsunami format a meitat dels anys 70 i precipitat amb la caiguda de la URSS i dels partits comunistes, a més del debilitament dels sindicats. En altres paraules, la naturalesa de la UE és intrínseca a la modificació de les relacions de classe (si encara es pot utilitzar aquesta expressió) a escala mundial. I això, l'esquerra, no ho havia previst.

No sols a Itàlia. Ni tan sols allí on, com a Alemanya, l'antiga socialdemocràcia havia canviat de color de cop, ni en el Regne Unit, on la victòria de Margaret Thatcher havia precedit a la degeneració del Labour Party en el New Labour de Tony Blair. Això és que els drets laborals, inveteradament considerats a Europa com un factor de cohesió social i d'estímul al desenvolupament, no van ser de fet defensats per la desconfiança sense alternatives que l'esquerra va oposar al procés europeu. També ho dic per alguns de nosaltres: vàiem el perill, però subestimarem la seva naturalesa estructural, de procés mundial, després dels anys seixanta, i no intervinguérem. A l'ús descarat dels governs i dels grans interessos financers no se li va oposar cap discussió a l'esquerra, ni s'implicà a les societats que n'haurien d'afrontar les conseqüències.

Ni tan sols ho estan ara. Si, com és versemblant, els nous dirigents dels estats europeus proposaran una constitució no molt diferent de la fins ara avançada - l'entrada dels països de l'est no pot sinó empitjorar-la-, ni tan sols les esquerres antiliberals, i també són poques, semblen en condicions d'oferir un dispositiu capaç de generar, juntament a algunes associacions de la societat civil, un

seriós paquet de principis diferents, però sense entrar en una estratègia de canvi. Han passat moltes coses irreversibles; és impensable que s'elimini l'euro, però podrien modificar-se alguns paràmetres del Tractat de Maastricht; és impensable que es tanqui el Banc Central europeu, però es podria posar en qüestió la seva filosofia; i així per l'estil. El que el Fòrum Social anomena pobles, haurien d'articular-se, també pel que fa a la seva representació. L'absència de sindicats, la seva incapacitat per unir-se, almenys a Europa occidental, on conserven una força, és una catàstrofe. Com defensaran als treballadors, si la zona euro es manté oberta als corredors dels capitals?

No és que una nova Europa es defineixi sols respecte aquest assumpte, tot i que sobre aquest assumpte el Tractat constitucional ha estat bloquejat en dos països que s'envalentiren a convocar referèndums. Hi ha molts altres assumptes apuntats pel Fòrum Social que s'inscriuen en un escenari oposat al dominant. Qui pensi que Europa ha de ser diversa i constituir en la globalització un model de contra-tendència tant pels mètodes pel que fa a les finalitats, té davant de sí no molt més que un parell d'anys per promoure una campanya d'opinió que hauria de ser no menys vasta que aquella que va fer tremolar Itàlia per un moment després del descobriment de l'escàndol de Tangentopoli. Allí estava en qüestió la corrupció de tota una èlit política; aquí ho està la perfecta inhumanitat d'un sistema fomentador de la desigualtat. No sé què és pitjor.